

Sygn. akt I KK 346/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Włodzimierz Wróbel (przewodniczący)

SSN Piotr Mirek

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Andrzeja Pogorzelskiego,
w sprawie D. O.

skazanego z art. 200 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 31 stycznia 2023 r.,

kasacji, wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Okręgowego w Opolu

z dnia 18 marca 2022 r., sygn. akt VII Ka 30/22,

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Prudniku

z dnia 14 października 2021 r., sygn. akt II K 554/21,

**I. uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok
Sądu I instancji i sprawę przekazuje Sądowi Rejonowemu w
Prudniku do ponownego rozpoznania;**

**II. zarządza zwrot oskarżonemu wniesionej opłaty od kasacji
w kwocie 450 zł (słownie: czterysta pięćdziesiąt złotych).**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Prudniku wyrokiem z dnia 14 października 2021 r., w sprawie o sygn. akt II K 554/21, uznał oskarżonego D. O. za winnego przestępstwa z art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. polegającego na tym, że w okresie od 2018 r. do lutego 2021 r. w P., działając w krótkich odstępach czasu z góry powziętym zamiarem, kilkakrotnie doprowadzał małoletnią poniżej 15 lat W. A. do wykonywania innych czynności seksualnych w ten sposób, iż pod nieobecność jej matki M. A., biorąc ją za rękę kazał dotykać jego członka doprowadzając go do wzwodu, całował ją w usta, w łazience zrywał z niej ręcznik, przychodził do jej łóżka i dotykał po piersiach, udach i kroczu – i za to na podstawie art. 200 § 1 k.k., przy zastosowaniu art. 57b k.k. wymierzył mu karę 2 lat i 2 miesięcy pozbawienia wolności.

Nadto, na podstawie art. 41a § 2 i § 4 k.k. orzekł wobec oskarżonego środek karny w postaci zakazu jakiegokolwiek kontaktowania się i zbliżania do pokrzywdzonej na odległość mniejszą niż 50 metrów na okres 5 lat - na podstawie art. 63 § 3 k.k. na poczet tego środka karnego Sąd zaliczył okres stosowania środka zapobiegawczego w postaci zakazu kontaktowania się i zbliżania do pokrzywdzonej od dnia 3 września 2021 r. do dnia 14 października 2021 r.; na podstawie art. 41 § 1a k.k. orzekł wobec oskarżonego środek karny w postaci zakazu zajmowania wszelkich stanowisk i wykonywania wszelkich zawodów związanych z wychowywaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, na okres 5 lat.

Apelację od tego wyroku wniósł osobiście oskarżony. Po jej rozpoznaniu Sąd Okręgowy w Opolu wyrokiem z dnia 18 marca 2022 r., w sprawie VII Ka 30/22, zaskarżony wyrok Sądu I instancji utrzymał w mocy.

Kasację od wyroku Sądu odwoławczego wniósł obrońca skazanego, który w pierwszej kolejności zarzucił naruszenie art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w zw. z art. 168 k.p.k., tj. bezwzględną przyczynę odwoławczą polegającą na prowadzeniu postępowania zarówno przez Sąd Rejonowy w Prudniku, jak również przez Sąd Okręgowy w Opolu, bez udziału obrońcy oskarżonego - w warunkach obrony obligatoryjnej, w sytuacji, gdy zachodziła uzasadniona wątpliwość, czy zdolność oskarżonego do rozpoznania znaczenia

czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona, jak również zachodziły wątpliwości, czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwalał na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, gdzie wątpliwości te winny być znane Sądowi Rejonowemu w Prudniku z urzędu w związku z uprzednim skazaniem oskarżonego D. O. wyrokiem Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 28 maja 2009 r., w sprawie o sygn. II K 28/09, w warunkach art. 31 § 2 k.k. - co skutkowało utrzymaniem w mocy wyrokiem Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 18 marca 2022 r., w sprawie VII Ka 30/22, wyroku Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 14 października 2021 r., sygn. akt II K 554/21, pomimo zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w zw. z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k., jak również doszło do naruszenia prawa do obrony oskarżonego w postępowaniu przed Sądem Okręgowym w Opolu, gdzie również nie posiadał obrońcy pomimo występowania określonych w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. przesłanek obrony obligatoryjnej.

Dodatkowo, niezależnie od kwestii wystąpienia bezwzględnej podstawy odwoławczej, obrońca zarzucił inne rażące naruszenie prawa mające istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia, to jest, naruszenie dyrektywy wynikającej z art. 4 k.p.k., z którego to przepisu wynika, że *„Organy prowadzące postępowanie karne są obowiązane badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego”* - oraz art. 366 § 1 k.p.k., który stanowi, że *„Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, bacząc, aby zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy”*, co nastąpiło poprzez bezzasadne nieprzeprowadzenie przez Sąd dowodów z nagrań audio, których treść zawierała wypowiedzi pokrzywdzonej, z których wynikało, iż zdarzenia przez nią podawane z udziałem oskarżonego nie miały miejsca, które to dowody pomimo sygnalizowania potrzeby ich przeprowadzenia przez oskarżonego nie zostały dopuszczone zarówno przez Sąd Rejonowy jak i Sąd Okręgowy, gdzie miały one kluczowe znaczenie dla prawidłowego wyrokowania w sprawie, a zatem fakt ich nieprzeprowadzenia ma istotny wpływ na treść orzeczenia w rozumieniu art. 523 § 1 k.p.k., albowiem doprowadziło do mającego istotny wpływ na treść orzeczenia błędu w ustaleniach faktycznych polegającego na bezzasadnym

przyjęciu sprawstwa i winy oskarżonego w sytuacji, gdy prawidłowa ocena stanu faktycznego winna prowadzić do wniosków przeciwnych i uniewinnienia oskarżonego.

W konkluzji obrońca wniósł o uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu, względnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Opolu do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator Prokuratury Okręgowej w Opolu wniósł o uznanie tej kasacji za zasadną i uchylenie w całości zaskarżonego wyroku [oraz utrzymanego w mocy wyroku Sądu I instancji] i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania do Sądu Rejonowego w Prudniku z uwagi na zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., polegającej na prowadzeniu postępowania sądowego przed Sądem Rejonowym jak również przed Sądem Okręgowym w Opolu bez udziału obrońcy w warunkach obrony obligatoryjnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja była zasadna i należało ją uwzględnić, trafnie bowiem obrońca poniósł, że w niniejszej sprawie wystąpiła bezwzględna podstawa odwoławcza z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., gdyż postępowania karne prowadzone przed Sądami obu instancji rażąco naruszały przepis art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. Słusznie więc wywiódł w skardze obrońca, iż fakt uprzedniego skazania D. O. w warunkach art. 31 § 2 k.k. determinował wątpliwości odnośnie jego poczytalności oraz zdolności do prowadzenia obrony w sposób samodzielny i rozsądny.

Analiza akt niniejszej sprawy dowodzi, że oskarżony w toku postępowania przygotowawczego w trakcie przesłuchania w Prokuraturze Rejonowej w P. w dniu 3 września 2021 r. stwierdził, iż jest zdrowy i nie leczył się psychiatrycznie ani neurologicznie (k. 42). Na rozprawie w dniu 14 października 2021 r. również oświadczył, że nie leczył się psychiatrycznie (k. 77). Jest też faktem, iż w czasie całego postępowania karnego D. O. nie przedstawił żadnych informacji mogących podać w wątpliwość stan jego zdrowia psychicznego.

Natomiast w aktach sprawy znajdują się dane o karalności, z których wynikało, iż wyrokiem Sądu Rejonowego w Prudniku z dnia 28 maja 2009 r., sygn. akt II K 28/09, D. O. został skazany za przestępstwa z art. 190 § 1 k.k. w zw. z art.

91 § 1 k.k., z art. 193 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. i z art. 217 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. - każdorazowo z zastosowaniem art. 31 § 2 k.k., a więc w warunkach znacznie ograniczonej poczytalności (karta karna, k. 75). Jakkolwiek do akt sprawy nie załączono wówczas odpisu tego wyroku skazującego, nie zwalniało to Sądu I instancji z obowiązku zapoznania się z danymi o karalności oskarżonego. W rezultacie ich analizy Sąd winien dostrzec konieczność wyjaśnienia nasuwających się wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego D. O. poprzez powołanie biegłych psychiatrów, a w konsekwencji, ustanowienie dla niego obrońcy z urzędu.

Należy podnieść, że przepis art. 79 § 1 k.p.k. nie uzależnia obowiązkowej obrony od stanu wiedzy sądu o okolicznościach wymienionych w tym przepisie. Zaistnienie którejs z nich rodzi konieczność reprezentowania oskarżonego przez obrońcę i jego udziału w rozprawie, chociażby przed sądem okoliczność ta się nie ujawniła, z przyczyn również od tego organu niezależnych (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2014 r., V KK 219/13, LEX nr 1415516*). W wypadku przesłanki obrony obligatoryjnej w postaci uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności oskarżonego w chwili czynu i stanu zdrowia psychicznego w czasie postępowania (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.) wystarczające do jej spełnienia jest jedynie uprawdopodobnienie, że poczytalność oskarżonego mogła być co najmniej ograniczona (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1977 r., Z 34/77, OSNKW 1977, z. 12, poz. 138*). Mając te okoliczności na uwadze należy zauważyć, że w niniejszej sprawie wątpliwość co do poczytalności oskarżonego D. O. była realna, a więc oparta na będących w posiadaniu organu procesowego dokumentach. W rezultacie słuszne jest twierdzenie, że postawienie Sądowi pierwszej instancji zarzutu niepodjęcia decyzji o przeprowadzeniu badań psychiatrycznych oskarżonego w sytuacji, gdy nie powziął on co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego uzasadnionych wątpliwości, chociaż w świetle materiału dowodowego zgromadzonego w toku postępowania istniały takie podstawy do ich powzięcia, należy uznać za uprawnione. Istota uchybienia Sądu Rejonowego polegała na tym, iż te zagadnienia pomiął.

Także Sąd Okręgowy w Opolu winien dostrzec istotną wątpliwość co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego, a w konsekwencji zauważyć z urzędu, że doszło do zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej w postępowaniu

przed Sądem I instancji. Było to tym bardziej możliwe, iż Sąd odwoławczy na własne żądanie uzyskał aktualne dane o karalności D. O., a w wykazie tym widniało jego skazanie w warunkach z art. 31 § 2 k.k. w sprawie II K 28/09. Informacja zawarta w danych o karalności jednoznacznie wskazywała na wątpliwości co do poczytalności oskarżonego, co implikowało do wyznaczenia obrońcy z urzędu po myśli art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. w zw. z art. 81 § 1 k.p.k., zapoznania się z opinią biegłych psychiatrów wydaną w sprawie II K 28/09 Sądu Rejonowego w Prudniku i zajęcia stanowiska co do potrzeby powołania biegłych psychiatrów w przedmiotowej sprawie.

Należy się zgodzić z obrońcą skazanego, iż ze strony Sądu I instancji jak również Sądu odwoławczego doszło do rażącego naruszenie art. 366 k.p.k. oraz art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. W konsekwencji, doszło do uchybienia polegającego na rozpoznaniu sprawy D. O. bez obowiązkowego wyjaśnienia kwestii wątpliwości co do jego poczytalności i udziału obrońcy w postępowaniu przed Sądem, co spowodowało wystąpienie bezzwzględnej przyczyny odwoławczej, o jakiej mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., skoro w kwestii oceny stanu zdrowia psychicznego oskarżonego pojawiła się uzasadniona wątpliwość, a tym samym wchodził w grę obligatoryjny udział w postępowaniu obrońcy. Zarzut uchybienia określonego w tym przepisie można skutecznie postawić w razie braku reakcji organu procesowego na istnienie uzasadnionej wątpliwości (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2005 r., II KK 491/04, LEX nr 149603*).

Jakkolwiek przyjęcie ograniczonej poczytalności w ujęciu art. 31 § 2 k.k. w innej sprawie karnej nie przesądza automatycznie, że należy przyjąć ograniczoną poczytalność także w aktualnie rozpoznawanej sprawie, to jednak w niniejszych realiach wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego były uzasadnione. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, że do przyjęcia, iż zachodzi uzasadniona wątpliwość co do stanu poczytalności oskarżonego nie jest konieczne, aby wątpliwość ta miała ewidentny charakter. Wystarczające jest uprawdopodobnienie tego, że poczytalność oskarżonego mogła być co najmniej ograniczona (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2012 r., III KK 20/12, LEX nr 1162697*). Taka właśnie sytuacja wystąpiła w niniejszej sprawie. Wskazane okoliczności prowadzą do wniosku, że niepowzięcie zarówno

przez Sąd Rejonowy w Prudniku, jak i przez Sąd Okręgowy w Opolu wątpliwości co do poczytalności oskarżonego D. O., choć w zaistniałej sytuacji należało je powziąć, a następnie usunąć przeprowadzając dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów, doprowadziło do zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., skoro nie ustalono, czy nie zachodzą przesłanki z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. i nie wyznaczono oskarżonemu obrońcy.

W konsekwencji tych uchybień Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu I instancji [bez badania wpływu uchybienia na treść wyroków] i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w Prudniku do ponownego rozpoznania. Konsekwencją jest konieczność ponownego rozpoznania sprawy przez ten Sąd, po uprzednim wyznaczeniu oskarżonemu obrońcy z urzędu i poddaniu D. O. badaniom przez biegłych psychiatrów dla ustalenia jego poczytalności *tempore criminis*, bacząc na potrzebę respektowania jego gwarancji procesowych. W przypadku ustalenia, że nie zachodzą przesłanki z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. oraz uznania opinii psychiatrycznej za uzasadnioną i nie budzącą wątpliwości, jeśli Sąd poweźmie decyzję, iż udział obrońcy z urzędu nie jest obligatoryjny, będzie mieć na uwadze, że obrona obligatoryjna w takich wypadkach ustaje dopiero z chwilą wydania przez sąd postanowienia, iż udział obrońcy nie jest obowiązkowy (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2018 r., V KK 450/17, LEX nr 2425909*). Jak stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 maja 2022 r., w sprawie I KZP 10/21 (OSNK 2022, z. 6, poz. 23), nieobecność obrońcy obligatoryjnego (art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.) na rozprawie w przypadku braku wydania przez sąd postanowienia stwierdzającego brak obligatoryjności obrony (art. 79 § 4 k.p.k.), stanowi uchybienie będące bezwzględną przyczyną odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. także wówczas, gdy z opinii biegłych lekarzy psychiatrów wynika, iż poczytalność oskarżonego w czasie popełnienia czynu nie była wyłączona ani w znacznym stopniu ograniczona, a nadto, że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala mu na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny.

Na zakończenie tych uwag Sąd Najwyższy stwierdza, że na podstawie art. 436 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k. ograniczył rozpoznanie kasacji do zarzutu wystąpienia bezwzględnej podstawy odwoławczej. Zatem rozpoznaniu nie podlegał

zarzut z pkt III *petitum* kasacji, gdyż jego rozpoznanie byłoby zdecydowanie przedwczesne.